

---

2. Обласна комплексна програма енергоефективності та енергозбереження на 2016-2019 роки. Режим доступу: <http://te-rada.org/>

3. Постанова КМУ «Про Концепцію діяльності органів виконавчої влади у забезпеченні енергетичної безпеки України».[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/48-98-%D0%BF>

П.Л. Царик, к.г.н., доц.

ПІДХОДИ ДО ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ЗОНУВАННЯ РЛП «ЗАГРЕБЕЛЛЯ»

Регіональні ландшафтні парки в Україні є природоохоронними рекреаційними установами місцевого чи регіонального значення, що створюються з метою збереження у природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів, а також збереження умов для організованого відпочинку населення. РЛП організуються, як правило, без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

На РЛП покладаються виконання таких завдань: збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів; створення умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів; сприяння екологічній освітньо-виховній роботі.

Перспективам розвитку РЛП України і Поділля присвячені наукові праці В.П.Брусака, Р.М.Гнатюка, Ю.В.Зінька, Я.С.Кравчука (1998), Л.П.Царика(1999, 2009, 2014), П.Л.Царика (2002, 2005, 2010), Л.В.Гудзевича, В.Є.Любченка, (2001, 2004), Е.Кульчицької, (2008), Г.І. Денисика, В.М.Воловика (2009); С.Р.Новицької (2010, 2013). Важливість створення регіональних ландшафтних парків для національної екомережі з метою запобігання фрагментації екосистем підкреслюють в своїй працях О.Мудрак, Л.Кирилюк; еколого-економічне обґрунтування розвитку рекреації на основі регіональних ландшафтних парків подає у своїй працях Л.М.Савчин, (2004); роль РЛП у збереженні

біотичного різноманіття і культурно-історичної спадщини підкреслюють С.І.Кукурудза, В.В.Худоба (2014) та інші.

Одним із ініціаторів створення РЛП в Україні був організатор природоохоронної справи на Тернопільщині М.П.Чайковський. За його подання у 1990 році першим РЛП України став «Дністровський каньйон».

Невдовзі був створений один з перших в Україні РЛП в межах території міста - «Загребелля». Таких парків в Україні одиниці і їх роль і значимість надзвичайно важлива.

Розробка проекту організації території РЛП «Загребелля» також є першою серед трьох нині діючих регіональних парків Тернопільщини. Проект організації території розробляється відповідно до законодавства та вимог міжнародних договорів з метою визначення і обґрунтування заходів, які передбачається здійснити протягом п'яти років, щодо провадження діяльності, охорони, відтворення та використання природних комплексів та об'єктів, а також визначення та обґрунтування стратегії розвитку регіонального ландшафтного парку на десять років.

РЛП «Загребелля» є унікальним заповідно-рекреаційним об'єктом в межах території міста. Всього п'ять міст в Україні мають подібну з Тернополем ситуацію. З однієї сторони це велике благо для містян, з іншої – велика відповідальність за його збереження і ощадливе використання природних ресурсів. Проаналізувавши природні умови і ресурси РЛП «Загребелля» можна зробити висновок, що територія парку наділена поєднанням усіх природних ресурсів, необхідних для рекреаційного використання. Тут зосереджена значна кількість видів і угруповань рослинного і тваринного світу. Є представники, що занесені до Червоної книги України, це: підсніжник звичайний, астранція велика, арум Бессера, пальчатокорінник м'ясочервоний, плавун щитолистий, лілія лісова, а також низка регіонально рідкісних видів: латаття сніжно-біле, хвощ рябий, щитник гребенястий, апозерис смердючий, купина широколиста, пухирник звичайний, рівноплідник рутвицелистий, та Зеленої книги: угруповання з домінуванням і співдомінуванням глечиків жовтих і латаття білого, із тварин представлені риби: йорж носар, карась золотистий. Окрім того, 1 вид наведений у Червоному списку

Міжнародної спілки охорони природи (МСОП): сазан (дика форма коропа) – у категорії «вразливий»; ссавці: до списку МСОП зараховано 4 види: до категорії NT («близький до загроженого») – нічниця довговуха і ставкова, широковух європейський, ховрах рябий, VU («вразливий») – сліпак подільський. До Європейського Червоного списку (1991) належать: нічниця ставкова, велика і в'їчаста, вухань звичайний, вовчок горішковий; ентомофауна: сатурнія велика, сатурнія мала, орденська стрічка блакитна, подалірій, жук-самітник. що є досить цінними для подальшого розвитку парку із виділенням заповідної зони.

Потрібно відмітити, що майже половину наземної території парку займають штучні лісопаркові насадження та псевдонатуральні угруповання, в яких переважають інтродуковані на Поділлі породи та екзоти (ялина сибірська, ялина європейська, сосна звичайна, сосна Веймутова, біла акація, тополя бальзамічна, горіх Зібольда, горіх грецький, кінський каштан звичайний, модрина європейська, дугласія та ін.). Решта площі розподіляється приблизно порівну між водними екосистемами Тернопільського ставу та вторинно-похідними дубово-грабовими і грабовими насадженнями Тернопільського лісництва Тернопільського ЛГЗ, розташованими між сс. Кутківці і Пронятин.

В загальному територія лісового масиву зазнала і продовжує зазнавати інтенсивного рекреаційного і господарського впливу. Цьому сприяє розташування її між центральною частиною і Кутківецьким мікрорайоном. Зміна середовища існування може істотно вплинути на життєві цикли багатьох видів тварин і рослин, зменшення чисельності їхніх популяцій. В кінцевому результаті антропогенне навантаження може призвести до зникнення деяких цінних видів флори і фауни, а також антропогенної модифікації ландшафтів на рівні фацій та урочищ, що призведе до погіршення загального стану екосистеми РЛП. Тому запропоновано виділення заповідної зони, зони регульованої рекреації, якими буде зайнято понад 75% території. При цьому потрібно провести спеціальні лісотехнічні заходи щодо впорядкування і очищення насаджень, організацію впорядкованої мережі стежок і місць для

відпочинку зі спеціально обладнаними місцями для вогнищ. Необхідним є освітлення культур і оптимізація чагарникових насаджень шляхом підсадки аборигенних видів: свидини криваво-червоної, жимолості волосистої, черемхи звичайної та ін. Важливим є також забезпечення контролю за дотриманням правил поведінки в зоні регульованої рекреації з метою попередження засмічення території, витоптування трав'яного покриву під наметом деревостану, нітрифікації екотопів тощо. З цією метою мають бути забезпечені відповідні служби та інфраструктура.

На основі аналізу геологічної будови та геоморфології, клімату, поверхневих і підземних вод, ґрунтового покриву, флори і рослинного світу, фауни і тваринного світу, ландшафтного різноманіття, а також достатньо ознайомившись з рекреаційними ресурсами даної території, соціально-культурними та етнографічними особливостями розроблено функціональне зонування території РЛП «Загребелля» Зокрема виділено 4 зони, це:

Заповідна зона території регіонального ландшафтного парку «Загребелля» складається з певних локалізованих ділянок, які знаходяться:

- 9 ділянок у акваторії Тернопільського ставу у північно-західній частині та поблизу правого берега (5 га), поблизу розважального закладу Good One (0,5 га).
- у північній і південній частині лісового урочища «Пронятин» (близько 20 га).

Зона регульованої рекреації займає найбільшу частину парку (65%). Вона включає північну частину РЛП, став, більшу частину лісового урочища «Пронятин», дендропарк, лісопарк «Кутківці», балку «Галичина». У ній можливе здійснення спортивного рибальства, огляд особливо мальовничих і пам'ятних місць, улаштування та відповідне обладнання туристичних маршрутів і екологічних стежок, в тому числі використання плеса ставу для водно-спортних видів. Пропонується облаштування велосипедного маршруту територією парку, у тому числі спеціальної велотраси для катання на крохових велосипедах або спеціалізованих гірських

велосипедах в стилі дертджампінг, що передбачає будівництво серій спеціальних насипів – трамплінів. Крім того запропоновано прокласти екологічну стежку «ландшафтним і біотичним різноманіттям парку», та використовувати з цією метою існуючий водний маршрут Тернопільським ставом.

Зона стаціонарної рекреації включає окремі відтинки території які варто було б використовувати для розбудови рекреаційної структури території (близько 25,5 га – 4,1% площі парку):

- Лісова територія, що примикає до телевізійного центру ТВ-4 (0,086 га).
- Відпочинково-оздоровчий комплекс нещодавно збудований на березі ставу, що межує з мікрорайоном «Кутківці» (0,41).
- Відпочинково-оздоровчий комплекс на місці військової частини, який знаходиться в лісовому урочищі «Пронятин» неподалік пляжу (2,2 га).
- Міський пляж з водолазно-рятувальною станцією, як місце масового відпочинку населення (3,5 га).
- Прибережна територія та акваторія гребного каналу з перспективою будівництва спортивного комплексу для різних видів веслування (17 га).
- Територія ресторану «Хутір» (1,59 га).
- Територія для обслуговування громадських будівель «Поплавок» (0,116).
- Територія розважального закладу «Good One» та прилеглих закладів відпочинку і рекреації (0,46 га).
- Територія ресторану «Едем» (0,082 га).

До господарської зони парку необхідно віднести розсадник ВАТ «Зелене господарство» площею 18,9 га, територію стоянки пароплавів КП «Тернопільелектротранс» на площі 0,14 га, городи північніше Пронятини площею 0,1614 га, територію ТОВ «Тернопільхлібпром» площею 0,0025 га.

Дана територія повинна містити два домінуючі види природокористування: рекреаційне і заповідне, де поєднуються: сприятливі природні ресурси (значна розчленованість рельєфу, лісистість території, водні ресурси, представлені р. Серет та

Тернопільським ставом, декілька рідкісних видів рослин і тварин, унікальні ландшафтні комплекси) із цікавими культурно-історичними пам'ятками Тернополя і Тернопільського району. Тому парк є цінним об'єктом для здійснення заповідного і рекреаційного природокористування.

Територія РЛП «Загребелля» входить до локальної екомережі м. Тернополя, схема якої розроблена і затверджена на сесії міської ради у 2011 році. Розробка локальних схем екомережі, їх територіальної структури та місця у складі регіональних схем та земельного фонду України здійснюється на виконання Закону України «Про загальнодержавну програму формування національної екомережі України на 2000-2015 роки» та Закону України «Про екологічну мережу України», а також обласної програми "Про регіональну екомережу Тернопільської області" (2002). Парк «Загребелля» у складі екомережі міста виконує функцію ключової території в є оселищем такого цінного і необхідного урбоєкосистемі біорізноманіття.

Створення таких структурних елементів локальної екомережі сприятиме оптимізації і регулюванню суспільних відносин у сфері збереження та невиснажливого використання природних ресурсів на території м. Тернополя, як однієї з найважливіших передумов збереження сталого, екологічно збалансованого розвитку міста, охорони навколишнього природного середовища, задоволення сучасних та перспективних економічних, соціальних, екологічних та інших інтересів громади.

Література:

1. Тернопіль – місто для життя. Міський екологічний бюлетень №5. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2009. – 132 с.
2. Царик П.Л. Регіональний ландшафтний парк Загребелля у системі рекреаційного і заповідного природокористування. Монографія / П.Л.Царик, Л.П.Царик. – Тернопіль: ред-вид. відділ ТНПУ, 2013. – 186 с.